Nuorisoala ry:n asiantuntijalausunto sivistysvaliokunnalle valtioneuvoston selonteosta YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Asia: VNS 7/2024 vp Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Nuorisoala ry edistää nuorten osallisuutta yhteiskunnassa sekä kouluttaa, palvelee ja tuo yhteen järjestöissä, kunnissa ja seurakunnissa työtä tai vapaaehtoistyötä tekevät nuorisoalan toimijat. Nuorisoala ry:n jäseninä on noin 150 nuorisojärjestöä ja muuta nuorisoalalla toimivaa yhteisöä – käytännössä kaikki Suomessa toimivat nuorisoalan järjestöt.

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Kiitämme valiokuntaa mahdollisuudesta lausua. Olemme valinneet kommentoida valtioneuvoston selontekoa tavoite kerrallaan keskittyen erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten asemaan Suomessa.

Tavoite 1. Poistaa köyhyys sen kaikissa muodoissa kaikkialta.

Tällä hallituskaudella on tehty suuria leikkauksia sosiaaliturvaan. Kun leikkausten vaikutuksia tarkastellaan kotitaloustasolla, tulot pienenevät eniten 18–24-vuotiailla. Yhteisvaikutukset kohdistuvat suhteellisesti eniten työttömiin ja opiskelijoihin. Leikkausten seurauksena köyhyys tullee lisääntymään – etenkin, kun tavoitteena on ollut, että ihmiset siirtyisivät sosiaaliturvan varasta töihin, mutta työmarkkinatilanne on nyt hyvin vaikea. Nuorten köyhyys on siis syventynyt ja heidän mahdollisuutensa parantaa omaa toimeentuloansa on juuri nyt varsin heikko.

Toimeentulon vaikeudet ovat jo aiemmin olleet yleisimpiä nuoremmissa ikäryhmissä. 20–39-vuotiaista miehistä 26 prosenttia ja naisista 33 prosenttia kertoi joutuneensa tinkimään ruoasta, lääkkeistä tai lääkärikäynneistä rahanpuutteen vuoksi. Nuoret, naiset ja matalasti koulutetut kokevat toimeentulovaikeuksia vanhempiin ikäryhmiin kuuluvia, miehiä ja korkeasti koulutettuja useammin.

Perustoimeentulotuen saajissa nuoret, erityisesti 18–25-vuotiaat, ovat yliedustettuina. Syitä nuorten toimeentulotuen saannille ovat esimerkiksi epävarmempi työmarkkina-asema, alle 25-vuotiaiden vailla ammattia olleiden nuorten muita tiukemmat työttömyysturvan ehdot sekä vähäiset säästöt. Hallituksen leikkaukset yleiseen asumistukeen, työttömyysturvaan ja muihin nuorten käyttämiin etuuksiin todennäköisesti lisäävät nuorten toimeentulotuen käyttöä.

Toimeentulotukiuudistuksen valmistelun yhteydessä tukeen on esitetty monenlaisia heikennyksiä ja leikkauksia. Erityisen huolestuttavaa on, että jatkossa tukea voitaisiin alentaa aiempaa enemmän ja useammissa tilanteissa. Toimeentulotuen perusosan on laskettu olevan minimi, jonka ihminen tarvitsee Suomessa selvitäkseen. Sen alentaminen asettaa nuoret hyvin vaikeaan tilanteeseen ja on omiaan syventämään heidän köyhyyttään entisestään. Nuorisoala haluaakin esittää huolensa uudistuksesta.

Tavoite 3. Taata terveellinen elämä ja hyvinvointi kaiken ikäisille

Nuorten mielenterveyden oireilu on ollut jo pitkään kasvussa. Nuorten hyvinvoinnissa näkyy yhä edelleen myös koronapandemian ja sen rajoitustoimien vaikutukset, sillä esimerkiksi mielenterveys ei ole palautunut aiemmalle tasolle. Esimerkiksi tuoreessa Kouluterveyskyselyn aineiston avulla tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että yli puolet nuorista raportoi ainakin yhdestä seulontarajan ylittävästä mielenterveyden oireesta tai ongelmallisesta päihteiden käytöstä. Joka kolmannella nuorella oli oireilua samanaikaisesti usealla alueella. Noin puolet masennus- tai ahdistuneisuusoireita raportoineista nuorista ilmaisi tarvitsevansa tukea koulun aikuisilta tai koulun ulkopuolisista palveluista. Apua tarvitsevista noin 60% koki saaneensa sitä ainakin jonkin verran.

Hyvinvointialueiden välillä on havaittu huomattavia eroja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluissa palveluiden saatavuudessa, käytettävissä olevissa resursseissa, kustannuksissa, palveluvalikoimassa, käyntimäärissä, hoitoon pääsyn nopeudessa, ostopalvelujen käytössä ja palvelujen kuormituksessa. VTV:n tarkastuskertomuksen mukaan siirtymä perustasolta erikoissairaanhoitoon ei ole sujuva kaikilla alueilla. Selvityksessä todettiin myös, että alaikäisille kohdennettuja erikoissairaanhoidon päihdepalveluja on saatavilla vain harvoin.

On positiivista, että lasten ja nuorten terapiatakuu on tulossa voimaan tänä keväänä. Se tulisi kuitenkin laajentaa koskemaan nuorisolain mukaisesti kaikkia alle 29-vuotiaita. Terapiatakuuta tulee kehittää vastaamaan alkuperäisen kansalaisaloitteen kirjauksia ja laajentaa koskemaan koko väestöä. On lisäksi huomattava, että ilman lisäresursointia on myös varteenotettavana uhkana takuun ulkopuolelle jäävien 23-vuotiaiden ja sitä vanhempien nuorten aikuisten hoitoonpääsyjonojen piteneminen.

Lopuksi Nuorisoala haluaa nostaa esiin nuorten reseptilääkkeiden käyttöön liittyvän eriarvoisuuden: nuorten yleisimpien reseptilääkkeiden käyttö ei kohdennu tarpeen mukaan. Kelan tutkijoiden mukaan reseptilääkkeiden käyttö nuorilla on sitä yleisempää, mitä suuremmat lapsuusperheen tulot ovat olleet. Terveysongelmat ovat kuitenkin yleisempiä pienituloisista perheistä tulevilla nuorilla. Psyykenlääkkeiden kohdalla tilanne oli päinvastainen: pienituloisimpien nuorten todennäköisyys käyttää psyykenlääkkeitä oli kaksinkertainen verrattuna suurituloisimpien perheiden nuoriin.

Tavoite 4. Taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet.

Kannatamme hallituksen tavoitteita. Erityisesti osaamisen eriytyminen on vakava ongelma, joka vaatii merkittäviä panostuksia trendin suunnan korjaamiseen. Peruskoulujen sisäiset osaamiserot ovat suurimmat kuin koskaan aiemmin. Sisäinen vaihtelu oli 22 prosenttiyksikköä OECD-maiden keskiarvoa suurempaa.

Karvin mukaan opettajilla on kuitenkin tukea tarvitsevia oppilaita opetusryhmissään enemmän kuin mihin he oman arvionsa mukaan pystyivät vastaamaan. Ttehostettua ja erityistä tukea saavien oppilaiden määrä on ollut tasaisessa kasvussa ja jo neljännes peruskoulun oppilaista saa tehostettua tai erityistä tukea.

Oppilaiden ja koulujen väliset osaamiserot ovat yhä vahvemmin yhteydessä perheiden ja alueiden eriytyviin koulutuksellisiin, taloudellisiin ja sosiokulttuurisiin resursseihin. Eriytymiskehityksen katkaiseminen tukee myös tavoitteita nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja nuorten koulutuspolulla pysymiseksi. Tämä vaatii laajemmin toimia myös

syrjinnän vähentämiseen, sillä vähemmistöt kohtaavat kouluissa ja oppilaitoksissa valtavasti useammin kiusaamista, yksinäisyyttä ja epäasiallista kohtelua.

Haluamme huomauttaa, että korkeakoulutettujen määrän lisääminen edellyttää myös toimia ammatillisten oppilaitosten laadun varmistamiseen. Asetetut tavoitteet ammatillisen koulutuksen takaamaan osaamis- ja taitotasoon on hyvät, mutta ammatillisen koulutuksen rahoituksen tulee myös vastata tähän tavoitteeseen.

Tavoite 5. Saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia.

Nuorisoala yhtyy hallituksen toimiin. Oleellisena nostona liittyen seksuaali- ja lisääntymisterveyteen pidämme maksutonta ehkäisyä, joista päätetään hyvinvointialueilla. THL, STM ja Väestöliitto ovat suositelleet maksuttoman ehkäisyn tarjoamista vuodesta 2006 lähtien.

Maksuttoman ehkäisyn tarjoaminen alle 25-vuotiaille on ollut ajankohtaisen keskustelun aiheena monilla hyvinvointialueilla. Tavoitteena on edistää nuorten seksuaaliterveyttä, vähentää raskauden keskeytyksiä ja seksitautien leviämistä sekä parantaa yhdenvertaisuutta ehkäisyn saatavuudessa. Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että maksuton ehkäisy lisää ehkäisyn käyttöä erityisesti nuorten keskuudessa.

Suomessa osa hyvinvointialueista on tarjonnut maksutonta ehkäisyä nuorille, mutta käytännöt vaihtelevat alueittain. Maksuttomuus voi koskea esimerkiksi ehkäisypillereitä, kierukoita tai kondomeja, ja sitä voidaan tarjota joko määräajaksi tai tietylle ikäryhmälle. Laajempi maksuttoman ehkäisyn tarjoaminen voisi yhtenäistää käytäntöjä ja vähentää alueellista eriarvoisuutta. Toisaalta maksuttoman ehkäisyn tarjoaminen vaatii hyvinvointialueilta taloudellista panostusta. Osa hyvinvointialueista on päättänyt taloudellisista syistä luopua maksuttoman ehkäisyn tarjoamisesta nuorille. Näemme maksuttomasta ehkäisystä luopumisen haitallisena kehityksenä tämän tavoitteen näkökulmasta.

Tavoite 8. Edistää kaikkia koskevaa kestävää talouskasvua, täyttä ja tuottavaa työllisyyttä sekä säällisiä työpaikkoja.

Hallituksen tavoitteet ostovoiman turvaamisesta ja arjen kohtuullisista kustannuksista ovat erittäin kannatettavia, mutta ristiriidassa tehtyjen politiikkatoimien kanssa. STM:n laskelmien mukaan eniten tulojen havaittiin pienenevän leikkausten jäljiltä 18–24-vuotiaiden ikäryhmässä. Selonteossa kerrotaan hallitusohjelman visiossa olevan keskeisenä periaate, että ihmiset tuntevat osallisuutta ja luottamusta toisiinsa ja heikoimmista pidetään huolta. Nuorten osalta vision saavuttaminen on vielä kesken.

Työllisyyskehitys on ollut kohtalaista vuoteen 2022 asti, mutta erityisesti nuorisotyöttömyys on ollut siitä saakka kasvussa. Koko maassa oli loppuvuodesta noin 71 600 työtöntä alle 30-vuotiasta. Samalla avointen työpaikkojen määrä on romahtanut: kun vielä vuoden 2023 alussa oli tarjolla yli 80 000 avointa työpaikkaa, vuoden 2024 lopussa niitä oli enää noin 35 000.

Nuorten työmarkkina-asema tässä kilpailussa on erittäin vaikea. Nuorten työllistymismahdollisuuksiin vaikuttavat muita ikäryhmiä enemmän taloudelliset suhdanteet, ja taantumien ja kriisien vaikutukset näkyvät usein ensimmäisinä heidän tilanteessaan. Nuorten työllistymisen edistäminen vaatii enemmän kohdennettuja toimia, kuin selontekoon on nyt kirjattu.

Tavoite 10. Vähentää eriarvoisuutta maiden sisällä ja niiden välillä.

Hallituksen sosiaaliturvaleikkaukset ovat osuneet voimakkaasti nuoriin. Hallituksen tekemien sosiaaliturvamuutosten vuoksi käytettävissä olevat tulot ovat pienentyneet erityisesti 18–24-vuotiaiden ikäryhmässä. Joka kymmenennellä nuorella tulot pienenevät vähintään 15 %. Olemme huolissamme tästä kehityssuunnasta. Suhteellisesti eniten käytettävissä olevat tulot pienenevät opiskelijoilla ja työttömillä nuorilla.

Leikkausten arvioitiin vaikuttavan kielteisesti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Nuoret aikuiset ovat haavoittuvaisessa asemassa ja esitysten vaikutusten nähdään tietyssä määrin kasautuvan nuorille. Lasten ja nuorten syrjäytymisriski saattaa leikkausten vuoksi kasvaa. Lisäksi nuorten tyytyväisyys omaan toimeentulonsa on selvästi heikentynyt.

Olemme myös huolissamme siitä, miten nuorisotyöhön kohdistuvat leikkaukset valtakunnallisella tasolla sekä kunnissa ja seurakunnissa vaikuttavat nuorten alueelliseen yhdenvertaisuuteen Suomessa. Jos nuorisotyöstä leikataan, yhä harvemmalla nuorella on mahdollisuus harrastaa, päästä osaksi yhteisöä ja oppia uusia taitoja.

Nuorille tukea, palveluita ja harrastusmahdollisuuksia tarjoavat järjestöt ja muut toimijat arvioivat, että nuorisotyöstä leikkaaminen osuisi erityisesti maaseudulla asuviin ja jo valmiiksi heikommassa asemassa oleviin nuoriin. Tässä kehityksessä palvelut keskittyisivät enemmän suuriin kaupunkeihin, osallistumisen kustannukset nousisivat ja toiminta siirtyisi enemmän digitaaliseksi. Vapaaehtoisten määrä vähenisi ja nuorten parissa työskentelevien kyky tukea nuoria heikkenisi. Jo oireilevien – esimerkiksi väkivaltaisesti käyttäytyvien, itsetuhoisten tai päihderiippuvaisten – nuorten palvelujen määrä vähenisi.

Tavoite 15. Suojella maaekosysteemejä, palauttaa niitä ennalleen ja edistää niiden kestävää käyttöä; edistää metsien kestävää käyttöä; taistella aavikoitumista vastaan; pysäyttää maaperän köyhtyminen ja luonnon monimuotoisuuden häviäminen.

Luontokadon torjumisessa on kyse sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta, sillä etenkin nuoret ja tulevat sukupolvet ovat luontokadon suurimpia kärsijöitä. Lisäksi luontokatoa estäville toimille löytyy laaja poliittinen tuki nuorten keskuudesta. 93% nuorista uskoo, että luonnon monimuotoisuus on säilytettävä hinnalla millä hyvänsä (Nuorisobarometri, 2021).

Kiitämmekin hallitusta sen sitoutumisesta Kunmingin-Montrealin maailmanlaajuisen luonnon monimuotoisuuskehyksen tavoitteiden toimeenpanoon, mutta huomatamme, ettei Suomi ole vieläkään hyväksynyt omaa kansallista luonnon monimuotoisuustrategiaansa, vaikka sen piti olla valmis jo COP-16 luontokokoukseen mennessä. Kansallinen luonnon monimuotoisuustrategian hyväksyminen olisi vahva viesti sitoutumisesta luontokadon vastaiseen työhön ja sen puute on rasite Suomelle kansainvälisissä ympäristöneuvotteluissa. Nuorisoala on julkaissut myös oman kannanottonsa biodiversiteettistrategian sisällöstä.

Lisäksi kannamme huolta selonteossa mainittujen ja hallitusohjelmaankin kirjattujen luontotavoitteiden toteutumisesta. Nykyisillä toimilla tahtotila luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämisestä ei toteudu. Uusien toimien tekeminen onkin välttämätöntä, jotta voimme turvata myös tulevien sukupolvien oikeuden elinvoimaiseen luontoon.

YK:n yleiskokouksen päätöslauselma A/RES/76/137 (2022) hengessä painotamme nuorten roolia SDG 15-tavoitteiden mukaisen kehityksen saavuttamisessa. Selonteossa mainittu valtioneuvoston kanslian alaisuudessa toimivan nuorten ilmasto- ja luontoryhmän (NUOLI) vakiinnuttaminen on askel oikeaan suuntaan. Keinoja ryhmän vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen on kuitenkin selvitettävä. Nuorille tuotettua luonnon monimuotoisuuskysymyksiin liittyvää viestintää on myös lisättävä ja viestinnän tulee tukea nuorten ymmärrystä luonnon tilasta ja luontokadon syistä, ratkaisukeinoista sekä siihen liittyvästä päätöksenteosta nuorille sopivalla kielellä ja nuorten käyttämissä kanavissa. Lisäksi on selvitettävä keinoja, joilla voidaan taattava jokaiselle koululaiselle ikäkaudelle sopivaa, kattavaa ja ajantasaista opetusta luonnon monimuotoisuuskriisistä.

Tavoite 16. Edistää rauhanomaisia yhteiskuntia ja taata kaikille pääsy oikeuspalveluiden pariin; rakentaa tehokkaita ja vastuullisia instituutioita kaikilla tasoilla.

Nuorisoala haluaa ensimmäisenä nostaa nuorisorikollisuuden tavoitteen saavuttamista haastavana tekijänä.

Nuorten rikollinen käyttäytyminen, katuväkivalta ja jengiytyminen kumpuavat usein pahoinvoinnista, osattomuudesta ja syrjäytymisen kokemuksista. Nuorten rikollisuus on yleisesti laskussa – mutta pieni joukko nuorista tekee yhä enemmän ja vakavampia rikoksia. Tilastojen mukaan nuorten tekemät ryöstöt ja pahoinpitelyt ovat lisääntyneet, erityisesti alle 15-vuotiailla. Taustalla vaikuttavat periytyvä huono-osaisuus, ennaltaehkäisevien palvelujen puute ja yhteisöllisyyden heikkeneminen. Monet nuoret kokevat yksinäisyyttä, syrjintää ja turvattomuutta, mikä lisää riskiä ajautua haitallisiin yhteisöihin.

Ongelman ratkaisemiseksi tarvitaan laaja-alaista yhteistyötä nuorisotyön, sosiaalipalveluiden ja poliisin välillä. Nuorille on tarjottava matalan kynnyksen tukipalveluja, harrastusmahdollisuuksia ja turvallisia kokoontumispaikkoja.

Rikollisuuteen ajautuneille nuorille tulee rakentaa polkuja pois rikollisesta elämästä koulutuksen ja työn kautta. Keskeistä on nuorten kuunteleminen, heidän luottamuksensa vahvistaminen sekä varhainen puuttuminen ongelmiin, jotta voidaan ehkäistä haitallisia kehityskulkuja ja parantaa nuorten hyvinvointia pitkäjänteisesti.

Lopuksi haluamme nostaa Nuoret, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelman ja sen merkityksen. Suomi oli ensimmäinen valtio, joka laati kansallisen Nuoret, rauha ja turvallisuus -toimintaohjelman pannakseen toimeen YK:n turvallisuusneuvoston vuonna 2015 hyväksymää Nuoret, rauha ja turvallisuus -päätöslauselmaa (2250). Päätöslauselma tunnistaa nuorten myönteisen ja aktiivisen roolin konfliktien ehkäisyssä ja ratkaisemisessa, rauhanrakentamisessa sekä väkivaltaisen ekstremismin ehkäisemisessä.

Valtioneuvosto ilmaisi tahtonsa jatkaa päätöslauselman toimeenpanoa vuoden 2024 ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa. Vuosille 2021–2024 laadittua toimintaohjelmaa onkin päivitetty viime syksystä lähtien ulkoministeriön johdolla ja hyvässä yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden sekä nuorten kanssa.

Rauhantyön yleisavustusten lakkauttaminen sekä epävarmuus ulko- ja turvallisuuspoliittisten valtionavustusten jatkosta kuitenkin asettavat Nuoret, rauha ja turvallisuus -päätöslauselman toimeenpanon sekä nuorten rauhantyön vaakalaudalle. Monien päätöslauselman toimeenpanoon osallistuvien järjestöjen rahoitus on siis epävarmaa, mikä heikentää nuorten osallisuutta rauhantyössä.

Osana toimintaohjelman päivitystä tehdyn kyselyn vastaajista 61,9 % uskoi, että turvallisuustilanne on viiden vuoden kuluttua jonkin verran tai erittäin paljon heikompi (Nuorisoala, 2025). Kriisien ja konfliktien aikakaudella onkin syytä nostaa toimintaohjelman sanomaa entistä vahvemmin Suomen toiminnassa kotimaassa ja kansainvälisesti – myös osana YK:n turvallisuusneuvostokampanjaa.

Helsingissä 12.2.2025

Aleksi Sandroos
Puheenjohtaja

Anna Munsterhjelm
Toiminnanjohtaja

Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry

Lisätiedot: Petra Pieskä, petra.pieska@nuorisoala.fi, 040 5855 392